

Судовая рэформа: як законапраект аб Нацыянальнай радзе правасуддзя змяняе правілы гульні

Законапраект "Аб Нацыянальнай радзе правасуддзя Рэспублікі Беларусь" з'яўляецца важным крокам на шляху да рэфармавання судовай сістэмы краіны. Гэты законапраект, распрацаваны ў развіццё праекта Канстытуцыі Новай Беларусі, прапануе стварыць новы орган, які будзе адыгрываць ключавую ролю ў забеспячэнні незалежнасці судаў і суддзяў.

Асноўнае новаўвядзенне заключаецца ў стварэнні Нацыянальнай рады правасуддзя як незалежнага органа, адказнага за прызначэнне, павышэнне і дысцыплінарную вытворчасць у дачыненні да суддзяў. У цяперашні час гэтыя пытанні ў значнай ступені кантралююцца выканаўчай уладай, што робіць суддзяў залежнымі ад палітычных рашэнняў.

Новы праект закона прадугледжвае, што палову чальцоў Нацыянальнай рады правасуддзя абяруць самі суддзі на сваім з'ездзе, а другую палову — прадстаўнікі юрыдычных ВНУ, адвакаты і праваабарончыя арганізацыі. Для параўнання: цяпер кваліфікацыйныя калегіі суддзяў фармуюцца ўнутры судовай сістэмы, а іх рашэнні могуць быць перагледжаны вышэйшастаячымі інстанцыямі. Новы падыход пашырае кола ўдзельнікаў, што зніжае рызыку «закрытасці» сістэмы. Напрыклад, адвакат, абраны ў Нацыянальную раду правасуддзя, зможа ўплываць на ацэнку прафесійнай этыкі суддзяў, з якімі ён сутыкаецца ў зале суда.

Такое шырокае прадстаўніцтва дае надзею, што ў Беларусі з'явіцца орган судовага самакіравання, да якога будзе давер у прафесійнай супольнасці і грамадства ў цэлым. Пры гэтым істотна знізіцца ўплыў выканаўчай і заканадаўчай улады на судовую сістэму.

Адным з ключавых палажэнняў праекта з'яўляецца празрыстасць дзейнасці Нацыянальнай рады правасуддзя. Прадугледжваецца, што пасяджэнні будуць праводзіцца адкрыта, рашэнні будуць публікавацца, а дзейнасць органа будзе падлягаць грамадскаму кантролю. Гэта кардынальна адрозніваецца ад дзейнай сістэмы, у якой кадравыя пытанні ў судовай сістэме вырашаюцца кулуарна, без удзелу грамадства.

Новая мадэль, згодна з праектам, павінна ўмацоўваць незалежнасць суддзяў. У выпадку ўзнікнення знешняга ціску Нацыянальная рада правасуддзя будзе мець права своечасова прымаць меры для абароны судзейскай недатыкальнасці і годнасці. Ён атрымае паўнамоцтвы прадухіляць умяшанне ў працу суддзяў, разглядаць скаргі на ціск і абараняць суддзяў ад неправамерных пераследаў. Гэта важнае змяненне, бо сёння беларускія суддзі фактычна пазбаўлены механізмаў абароны ад адміністрацыйнага ціску.

Праект таксама прадугледжвае рэформу працэдуры прызначэння суддзяў. У адрозненне ад дзейнай сістэмы, у якой Прэзідэнт адыгрывае вырашальную ролю ў прызначэнні суддзяў, новы праект закона прапануе конкурсны адбор кандыдатаў, на падставе якога рашэнне прымаецца Нацыянальнай радай правасуддзя. Гэта дазволіць забяспечыць, каб суддзямі станавіліся сапраўды кампетэнтныя і незалежныя спецыялісты, а не асобы, лаяльныя да ўлады. Больш за тое, дакумент уводзіць сістэму рэгулярнай ацэнкі суддзяў, на падставе якой будзе арганізавана належнае навучанне, павышэнне або паніжэнне ў пасадзе суддзяў, а таксама стымуляванне суддзяў да павышэння кваліфікацыі.

Дадатковая перавага ў тым, што праект прапануе стварыць пры Нацыянальнай радзе правасуддзя Вышэйшую школу суддзяў, якая будзе займацца навучаннем і павышэннем кваліфікацыі. Дзейнае заканадаўства "Аб судаўладкаванні і статусе суддзяў" толькі згадвае неабходнасць спецыялізацыі і атэстацыі, але не дае разгорнутай сістэмы прафесійнай падрыхтоўкі. Вышэйшая школа суддзяў, калі яна сапраўды

запрацуе ў прапанаваным фармаце, дазволіць будучым суддзям і ўжо практыкуючым магістрам права пастаянна ўдасканальваць свае веды і навыкі. Гэта асабліва важна, улічваючы дынамічнае развіццё заканадаўства і ўскладненне грамадскіх адносін, якія нярэдка становяцца прадметам разгляду ў судах.

Асобнай увагі заслугоўвае падыход да дысцыплінарнай адказнасці. У дзейным законе "Аб судаўладкаванні і статусе суддзяў" гэтыя пытанні перадаюцца пераважна ў рукі вышэйшых службовых асоб, тады як праект закона аб Нацыянальнай радзе правосуддзя ўводзіць уласную Дысцыплінарную калегію і сістэму інспектараў, якія абавязаны разглядаць скаргі на дзеянні суддзяў. У праекце прапісаны дакладныя падставы для прыцягнення суддзяў да адказнасці, а дысцыплінарныя рашэнні Нацыянальнай рады правосуддзя падлягаюць судоваму абскарджанню. У цяперашняй сістэме дысцыплінарныя меры могуць прымяняцца адвольна, часта ў палітычных мэтах, і не падлягаюць эфектыўнаму перагляду.

Гэта створыць больш празрыстую працэдуру: скаргі не будуць заставацца ў закрытых кабінетах, а рашэнні будуць выносіцца на падставе вывучэння фактаў і прадстаўленых доказаў. Акрамя таго, правамі надзяляецца і сам суддзя, каб мець магчымасць асабіста выказаць сваю пазіцыю і абараняць сябе ў выпадку абвінавачванняў. Такі механізм павінен павысіць справядлівасць разглядаў спраў і паказаць грамадству, што судзейская прафесія звязаная не толькі з прывілеямі, але і са строгімі патрабаваннямі да сумленнасці і прафесійнай этыкі.

Фінансаванне Нацыянальнай рады правосуддзя таксама будзе незалежным — яго бюджэт стане асобным радком дзяржаўнага бюджэту, што выключае магчымасць фінансавага ціску з боку выканаўчай улады. Гэта прынцыпова важна для захавання аўтаномнасці новага органа.

Такім чынам, праект закона аб Нацыянальнай радзе правосуддзя прапануе цэлы набор інструментаў, якія могуць зрабіць судовую ўладу ў Беларусі больш празрыстай, прафесійнай і самастойнай, у якой суддзі будуць абаронены ад палітычнага ўплыву. Яго адрозненні ад дзейнага закона заўважныя перш за ўсё ў пашырэнні паўнамоцтваў саміх суддзяў, празрыстасці дысцыплінарных працэдур і стварэнні механізма калегіяльнага кіравання, у якім прадстаўлены розныя слаі юрыдычнай супольнасці. Усё гэта, калі будзе рэалізавана, павінна ўмацаваць давер да судаў, абараніць суддзяў ад знешняга ціску і ў выніку наблізіць тыя ідэалы правосуддзя, да якіх імкнецца беларускае грамадства.